

МАРТОВИЧ Лесь (Олекса Семенович; псевд. і крипт.: Олекса Семенів, Лесь М., Л. М., М.; 12. 02. 1871, с. Торговиця Пільна, нині Торговиця Городенків. р-ну Івано-Фр. обл. — 11. 01. 1916, с. Погарисько, нині Жовків. р-ну Львів. обл., похов. у сусід. с. Монастирок того ж р-ну) — письменник, юрист, громадський діяч. Народився в сім'ї сільс. писаря, який здобув освіту самостійно. Навч. у гімназіях у Коломиї (нині Івано-Фр. обл., 1882–90), звідки, як невдовзі і його друга *В. Стефаника*, виключено за «політику» (обидва належали до таєм. гуртка, захоплювалися радикал. рухом, проводили просвітн. роботу в Дрогобичі та селах, 1890–92). Відтоді студював право в Чернів. університеті (через матер. труднощі провчився недовго), екстерном склав іспит у Львів. університеті (1909). У 1914 здобув ступ. д-ра права, та вже, тяжко хворий, не мав часу займатися юрид. роботою. Усе труд. життя перебивався випадк. заробітками — переважно як пом. адвоката в малих містах і с-щах Галичини (Снятин, Коломия, Кути, Городок, Щирець). Від поч. 1890-х рр. — чл. Рус.-укр. радикал. партії, друкувався в її часописах «Народ», «Хлібороб». 1895–96 служив у австро-угор. армії. 1897–98 на запрошення партії редагував у Львові г. «Громадський голос». 1898 агітував на Тернопіллі за обрання *І. Франка* депутатом австр. парламенту. Згодом (1911) його самого партія висунула кандидатом у парламентарі, та, не маючи сил протистояти підступам і фальші в передвибор. боротьбі, він зняв свою кандидатуру. У червні 1911 безробітний, знеможений нестатками й недугою М. поселився у свого друга, адвоката *І. Кунціва*, на х. Улицько-Зарубане (пobl. с. Середкевичі, нині Яворів. р-ну Львів. обл.). Під час 1-ї світової війни садиба *І. Кунціва* зазнала руйнування, що відповідно й відбилося на архіві М. Останні місяці життя провів у Погариську, куди признач. адміністратором покинутих через війну госп-в. Як письменник М., за влуч. характеристикою *К. Трильовського*, — «неоцінений своїм гумором і сатирою». Уже в 6-му кл. гімназії (1888) написав гуморист. оповідання «Нечитальник» (первісно — «Рудаль»), яке дуже високо оцінив *М. Павлик*, але яке не сподобалося *І. Франкові*. І хоч пізніше *І. Франко* висловлювався про його творчість із захопленням, це назавжди вселило в М. якусь непевність щодо свого таланту, й не раз до писання треба було його заохочувати. На думку *В. Стефаника*, який допоміг М. видати «Нечитальника» окремою книжечкою (Чц., 1889) і був натхненником та певною мірою співтворцем другого гімназій. оповідання М. «Лумера» (1891), присвяч. М. Павликові, М. — «геніальний письменник». 1900 під назвою «Нечитальник» у Львові побачила світ перша зб.

оповідань і новел М. Згодом там само видано його зб. «“Хитрий Панько” і інші оповідання» (1903), «“Стрибожий дарунок” і інші оповідання» (1905). Твори «Смертельна справа» і «Війт», публікації яких у г. «Свобода» (1903, № 48 і 1904, № 3) конфісковані «прокураторією» (перший частково, другий повністю), вийшли, кожний окремо — 1904, а 1907 — разом, в одній книжці. 1910 в Коломиї *А. Крушельницький* видав зб. «Українська новела. (Вибір нарисів і новел Василя Стефаника, Івана Семанюка, Лесь Мартовича)» — з біограмами письменників. 1911 була готова до друку повість М. «Забобон», проте опубл. лише 1917. Майже всі твори М. — про галиц. село, яке він знав досконало. Очевидно, юрид. практика розвинула в ньому особливу спостережливість, увагу до деталей. *Марко Черемшина* назвав його «сатириком-фотографом». Загалом викривал. пафос творів М. стосується кричущої щодо укр. селянства несправедливості австро-угор. влади, яку в Галичині уособлювали переважно поляки. Непосильні податки, штрафи, безпросвітні злидні часто штовхали селянина в залежність від пана, лихваря, а ті вже вміли так «узяти його в крепі, що й умерти ніяк» («Мужицька смерть»). Просвітниц. твори М. учили селян, що за кращу долю потрібно боротися. З неабиякою силою сарказму він засуджує рабську покору ніби-людей «муссікусів» у памфлеті-алегорії «Віднайдений рукопис про руський край». На вигляд нормал. людину, а насправді хруня, що цілує панську руку, яка його б'є, змальовано в оповіданні «Іван Рило». Типаж у творах М., а також топоніміка, — це нерідко самохарактеристики: пігмей Рило, пан Деришкірський, о. Кабанович, суддя Кривдунський, с. Тупівці. Найчастіше в соц. сатирі М. критикуються австр. вибори («Хитрий Панько», «Війт», «Квіт на п'ятку», «Смертельна справа»), судова система («Зле діло», «За топливо»). Як юрист М. написав і видав своїм коштом працю «Реформа подружного закона» (1906). Щодо повісті «Забобон» — то це «широко закроєна і різка картина всіх верств сільської людності: селянства, духовенства та дрібної шляхти...» (М. Зеров). Властиво, це перша частина своєрід. літопису галиц. життя, який був задуманий як трилогія. В юні роки М. записував нар. творчість. У передмові до свого вид. «Галицько-руські народні приповідки» (1905) *І. Франко* зазначив, що серед джерел використав і «збілочку приказок із Русова та інших сіл Снятинського повіту», яку уклав М. У рідному селі засн. *Мартовича Лесь Літературно-меморіальний музей*, встановлено погруддя М. (1980-і рр., скульптор *С. Дзиндра*).

Основні твори

Твори: [В 3 т.]. Краків; Л., 1943; Твори. К., 1963; Забобон. К., 1985; Повне зібрання творів: У 2 т. Ів.-Ф., 2015.

Рекомендована література

1. Лесин В. Лесь Мартович. К., 1963;
2. Стефаник В. Перший твір Леся Мартовича // Стефаник В. Твори. К., 1964;
3. Лесь Мартович: Бібліогр. покажч. Л., 1968;
4. Погребенник Ф. Лесь Мартович. К., 1971;
5. Кубик М. І., Липчук В. Ф. Літературно-меморіальний музей Леся Мартовича у Торговиці: Путівник. Уж., 1977;
6. Горак Р. Лесь Мартович: Роман-есе. К., 1990;
7. Шалата М. Франко і Мартович // «Покутська трійця» й літ. процес в Україні кін. XIX – поч. XX ст.: Мат. наук. конф. Дрогобич, 2001;
8. «Покутська трійця» в загальноукраїнському літературному процесі кінця XIX – початку XX ст.: Зб. наук. пр. Ів.-Ф., 2006.

М. Й. Шалата

Фотоілюстрації

Бібліографічний опис:

Мартович Лесь / М. Й. Шалата // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2018. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-65959>. – Останнє поновлення : 2025.

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).